

Załącznik nr 7 - Minimalny standard usług i katalog stawek

Minimalny standard usług i katalog stawek
dla projektów konkursowych realizowanych w ramach
*Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa
Dolnośląskiego 2014-2020*

na rzecz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (typ B)

Wrocław, marzec 2017 roku

REGULACJE OGÓLNE

1. Dokument *Minimalny standard usług i katalog stawek* określa zarówno otwarty katalog zadań możliwych do realizacji w ramach projektu, minimalne standardy usług, które mają być dostarczone w ramach projektu jak i zastosowanie cen rynkowych do określonych kategorii kosztów w projekcie.
2. Wsparcie powinno być realizowane zgodnie z *Wytycznymi Ministra Rozwoju z dnia 24 października 2016 r. w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia Społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020*.
3. Z uwagi na regionalny charakter RPO WD 2014-2020 realizacja usług w ramach projektu musi odbywać się na obszarze województwa dolnośląskiego.
4. Formy wsparcia będące elementem uzupełniającym projektu muszą być realizowane zgodnie z zapisami niniejszego dokumentu.
5. Dla projektów o wartości wkładu publicznego do 100 000 EUR, obligatoryjnie stosuje się kwoty ryczałtowe. Do przeliczenia ww. kwoty na PLN należy stosować miesięczny obrachunkowy kurs wymiany stosowany przez KE aktualny na dzień ogłoszenia konkursu.
6. *Minimalny standard usług i katalog stawek* określa koszty mogące wystąpić najczęściej w projektach finansowanych z EFS w ramach programu regionalnego.
7. Przyjęcie dopuszczalnej stawki nie oznacza również, że będzie akceptowana w każdym budżecie – przy ocenie będą brane pod uwagę takie czynniki jak: specyfika projektu, stopień złożoności projektu, wielkość grupy docelowej, miejsce realizacji projektu.
8. W przypadku przekroczenia ww. stawki Beneficjent jest zobowiązany do zawarcia we wniosku o dofinansowanie/wniosku o płatność uzasadnienia zaistniałej sytuacji.
9. Wprowadzenie katalogu maksymalnych dopuszczalnych stawek nie oznacza automatycznego akceptowania przez oceniających stawek w ich maksymalnie dopuszczonej wysokości. Oceniający każdorazowo zobowiązani są do weryfikacji kosztów zgodnie z zasadą efektywnego zarządzania finansami.
10. Jeśli koszt nie został ujęty w katalogu, istnieje możliwość odniesienia się do ceny podobnej kategorii kosztowej.

11. Wykaz dopuszczalnych stawek dla towarów i usług oraz standardów usług nie stanowi katalogu zamkniętego i może być rozszerzany o nowe pozycje. W przypadku wystąpienia w budżecie projektu kosztu spoza katalogu oceniający każdorazowo zobowiązani są do dokonania oceny tego kosztu z perspektywy efektywności i racjonalności kosztowej, w tym spełniania odpowiedniej relacji *nakład – rezultat*.
12. Wydatki, które nie zostały w nim ujęte powinny być zgodne z cenami rynkowymi oraz powinny spełniać zasady kwalifikowalności wydatków określone w *Wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020*.
13. Katalog ten jest obowiązkowym narzędziem oceny racjonalności i efektywności kosztów oraz realizacji usług.
14. Katalog ten określa najczęściej występujące koszty w projektach finansowanych z EFS w ramach programu regionalnego co oznacza, iż dokument ten nie ma charakteru zamkniętego, tzn. dopuszcza się ujmowanie w budżetach kosztów w nim niewskazanych.
15. Koszty zatrudnienia personelu projektu należy weryfikować z uwzględnieniem m.in. wielkości projektu, złożoności działań, liczebności grupy docelowej, rodzaju wykonywanej pracy, zaangażowania czasowego, kwalifikacji, kompetencji i doświadczenia zawodowego kadry. Projektodawca powinien zawrzeć we wniosku wyczerpujące uzasadnienie przyjętych stawek oraz dysponować dokumentacją, w oparciu o którą zostały ustalone (np. analizami finansowymi).
16. Beneficjent może zobowiązać uczestnika projektu do podpisania i realizacji kontraktu socjalnego bądź innego dokumentu równoważnego, w przypadku, gdy pomoc jest udzielona na wsparcie osób w wieku aktywności zawodowej zdolnych do podjęcia zatrudnienia. Kontrakt ten powinien regulować zasady współpracy pomiędzy Beneficjentem a uczestnikiem, ale także – co równie ważne - wykraczać poza ramy projektu, tj. mieć charakter drogowskazu/tzw. „mapy drogowej” dla uczestnika, a więc zawierać możliwości dalszej jego aktywności po zakończeniu udziału w projekcie. Kontrakt/ dokument równoważny ten powinien być dostosowany do indywidualnych potrzeb uczestnika, uwzględniając jego możliwości oraz posiadane kompetencje i kwalifikacje.

17. Usługi wsparcia rodziny i/lub pieczy zastępczej (w zależności od zakresu tematycznego projektu) przewidziane w projekcie muszą być realizowane przez podmioty prowadzące w swojej działalności statutowej usługi danego rodzaju.
18. W przypadku wsparcia na rzecz osób w wieku 15+ objętych pieczą zastępczą Beneficjent obowiązkowo realizuje usługi aktywnej integracji o charakterze zawodowym, tj. co najmniej działania pozwalające wspieranym osobom podjąć decyzję o wyborze dotyczącym dalszej edukacji lub zawodu.
19. W przypadku, gdy Wnioskodawcą lub partnerem w projekcie nie jest Powiat/ Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie lub jednostka, która pełni w powiecie zadania PCPR, Wnioskodawca zobowiązany jest do nawiązania współpracy z PCPR/-ami lub jednostką, która pełni w powiecie zadania PCPR właściwym/i dla miejsca realizacji projektu.
20. W przypadku, gdy Wnioskodawca zakłada udzielanie wsparcia na rzecz osób, które są w wieku aktywności zawodowej i są zdolne do podjęcia zatrudnienia, to zobowiązany jest do zawiązania współpracy z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej, który funkcjonuje na obszarze realizacji projektu.
21. W przypadku tworzenia nowych miejsc świadczenia usług społecznych w zakresie wsparcia rodziny Beneficjent zobowiązany jest do udzielania wsparcia zgodnie z *„Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”* i dokumentem *„Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi”*.

I. Słownik pojęć

Deinstytucjonalizacja usług – proces przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w lokalnej społeczności, realizowany zgodnie z „Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności” i wymagający z jednej strony rozwoju usług świadczonych w lokalnej społeczności, z drugiej – stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest profilaktyka, mająca zapobiegać umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej, a w przypadku dzieci - rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Opieka instytucjonalna – usługa świadczona w placówce opiekuńczo-wychowawczej w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powyżej 14 osób.

Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej – usługi świadczone w interesie ogólnym, umożliwiające osobom niezależne życie w środowisku lokalnym. Usługi te zapobiegają odizolowaniu osób od rodziny i społeczności lokalnej, a gdy to nie jest możliwe, gwarantują tym osobom warunki życia jak najbardziej zbliżone do warunków domowych i rodzinnych oraz umożliwiają podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich. Są to usługi świadczone w sposób:

- a) zindywidualizowany (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby) oraz jak najbardziej zbliżony do warunków odpowiadających życiu w środowisku domowym i rodzinnym;
- b) umożliwiający odbiorcom tych usług kontrolę nad swoim życiem i nad decyzjami, które ich dotyczą;
- c) zapewniający, że odbiorcy usług nie są odizolowani od ogółu społeczności lub nie są zmuszeni do mieszkania razem;
- d) gwarantujący, że wymagania organizacyjne nie mają pierwszeństwa przed indywidualnymi potrzebami mieszkańców.

Do usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej należą w szczególności:

- i) usługi wspierania rodziny zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;

- ii) rodzinna piecza zastępcza oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego do 8 dzieci¹, a także placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-interwencyjnego do 14 osób, o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

II. Szczegółowe zasady realizacji usług w zakresie wsparcia rodziny

1. Realizacja usług w zakresie wsparcia rodziny odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

2. Z EFS nie są finansowane świadczenia wypłacane na podstawie tej ustawy. Świadczenia te mogą stanowić wkład własny do projektu.

3. Usługi w zakresie wsparcia rodziny obejmują następujące typy operacji:

1) Usługi interwencji kryzysowej, realizowane zgodnie z ustawami obowiązującymi w tym zakresie (m.in. ustawą o pomocy społecznej);

2) Usługi pracy z rodziną, w szczególności:

- a) konsultacje i poradnictwo specjalistyczne;
- b) terapia i mediacja;
- c) usługi dla rodzin z dziećmi, w tym usługi opiekuńcze i specjalistyczne;
- d) pomoc prawna, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego;
- e) organizowanie dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”;
- f) asystentura rodzinna.

3) Pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez wsparcie rodzin wspierających w:

- a) opiece i wychowaniu dziecka;
- b) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- c) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

¹ W razie konieczności umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego rodzeństwa, za zgodą dyrektora tej placówki oraz po uzyskaniu zezwolenia wojewody, dopuszczalne jest umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci (maksymalnie 10).

4) Tworzenie i wsparcie istniejących placówek wsparcia dziennego.

4.1 Usługi wsparcia rodziny w postaci pomocy w opiece i wychowaniu dzieci w formie placówek wsparcia dziennego polegają na tworzeniu nowych miejsc opieki i wychowania w ramach nowo tworzonych placówek wsparcia dziennego lub na wsparciu istniejących placówek.

4.2 Wsparcie istniejących placówek wsparcia dziennego jest możliwe wyłącznie pod warunkiem:

- a) zwiększenia liczby miejsc w tych placówkach lub
- b) rozszerzenia oferty wsparcia.

4.3. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- a) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
- b) specjalistycznej;
- c) pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.

4.4. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach, o których mowa w pkt. 4.3.

4.5. Placówka wsparcia dziennego w formie opiekuńczej zapewnia dziecku:

- a) opiekę i wychowanie;
- b) pomoc w nauce;
- c) organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.

4.6. W placówkach wsparcia dziennego w formie specjalistycznej, w szczególności:

- a) organizuje się zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne;
- b) realizuje się indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

4.7. Placówka wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

4.8. W placówkach wsparcia dziennego w formie opiekuńczej oraz placówkach prowadzonych w formie pracy podwórkowej obowiązkowo są realizowane zajęcia rozwijające co najmniej dwie z ośmiu kompetencji kluczowych wskazanych w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) (Dz. Urz. UE L 394 z 30.12.2016, str. 10):

- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- porozumiewanie się w językach obcych;
- kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- kompetencje informatyczne;
- umiejętność uczenia się;
- kompetencje społeczne i obywatelskie;
- inicjatywność i przedsiębiorczość;
- świadomość i ekspresja kulturalna.

4.9. W przypadku wsparcia udzielanego na tworzenie nowych miejsc w placówkach wsparcia dziennego Beneficjent zobowiązany jest do zachowania trwałości miejsc po zakończeniu realizacji projektu co najmniej przez okres odpowiadający okresowi realizacji projektu. Trwałość jest rozumiana jako instytucjonalna gotowość podmiotów do świadczenia usług pomocy w opiece i wychowaniu w ramach placówek wsparcia dziennego. Powyższe oznacza, że w przypadku wystąpienia popytu na usługę Beneficjent musi być gotowy do świadczenia usługi oferowanej w ramach projektu. W przypadku niewystąpienia popytu na usługę nie ma konieczności zatrudnienia kadry, jednak w przypadku wystąpienia popytu (zgłoszenia się po usługę) kadra ta musi być zatrudniona, a tym samym usługa uruchomiona. Aktualna informacja dotycząca liczby miejsc oferowanych przez podmiot po projekcie w okresie trwałości musi być obowiązkowo opublikowana na stronie internetowej Beneficjenta.

4.10. Pobyt w placówce wsparcia dziennego jest nieodpłatny.

5) Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów kadry wsparcia rodziny:

- a) kandydatów na asystentów rodziny;
- b) rodzin wspierających.

Działania nakierowane na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry wsparcia rodziny mogą być realizowane wyłącznie **jako element projektu.**

Wskazane w formach wsparcia działania określone jako „element projektu” nie mogą być realizowane samodzielnie. Muszą być one elementem szerszych działań projektowych, zawierających co najmniej jedno działanie główne (tj. to, które nie zawiera w nazwie określenia: „element projektu”).

Usługi opisane w pkt. 2-5 odbywają się zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

III. Szczegółowe zasady realizacji usług w zakresie pieczy zastępczej

1. Realizacja usług w zakresie pieczy zastępczej odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

2. Z EFS nie są finansowane świadczenia wypłacane na podstawie tej ustawy. Świadczenia te mogą stanowić wkład własny do projektu.

3. Piecza zastępcza jest sprawowana w formie:

a) rodzinnej (rodziny zastępcze: spokrewnione, niezawodowe i zawodowe; rodzinne domy dziecka; rodziny pomocowe);

b) instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze), przez co rozumie się placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego do 8 dzieci², a także placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-interwencyjnego do 14 osób.

4. Usługi wsparcia pieczy zastępczej obejmują:

1) Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadr systemu pieczy zastępczej w ramach szkoleń/kursów, wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb:

- a) kandydatów na rodziny zastępcze;
- b) kandydatów na osoby prowadzące rodzinne domy dziecka;
- c) kandydatów na dyrektorów placówek opiekuńczo – wychowawczych typu rodzinnego;
- d) kandydatów na koordynatorów pieczy zastępczej.

2) Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadr systemu pieczy zastępczej w ramach szkoleń, doradztwa (indywidualnego i grupowego), superwizji, wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb:

- a) rodzin zastępczych;
- b) osób prowadzących rodzinny dom dziecka;
- c) osób pełniących funkcję opiekunów usamodzielnienia pod warunkiem, że nie są pracownikami systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej pełniącymi funkcję opiekuna usamodzielnienia w ramach obowiązków służbowych (szkolenia dotyczą zakresu zadań związanych z procesem usamodzielniania);
- d) rodzin pomocowych.

Działania nakierowane na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji mogą być realizowane wyłącznie jako element projektu.

² W razie konieczności umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego rodzeństwa, za zgodą dyrektora tej placówki oraz po uzyskaniu zezwolenia wojewody, dopuszczalne jest umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci (maksymalnie 10).

- 3) Organizowanie i finansowanie kosztów działań związanych ze współpracą instytucji sprawujących opiekę nad dzieckiem z rodzinami naturalnymi poprzez inicjowanie i wspieranie form pracy z biologiczną rodziną dziecka oraz zintensyfikowanie współpracy ze środowiskiem lokalnym (w tym asystentami rodziny).
- 4) Wsparcie w usamodzielnieniu wychowanków opuszczających pieczę zastępczą poprzez udzielenie pomocy w uzyskaniu zatrudnienia (poradnictwo i pośrednictwo pracy), pomocy prawnej i psychologicznej, poradnictwa w uzyskaniu lokalu mieszkalnego.
- 5) Pomoc w przygotowaniu do usamodzielnienia dzieci i młodzieży powyżej 15 roku życia będących w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w zakresie usług aktywnej integracji o charakterze społecznym (m.in.: treningi kompetencji i umiejętności społecznych, poradnictwo, socjoterapia) i zawodowym (m.in. poradnictwo zawodowe, diagnoza kompetencji, pomoc w wyborze zawodowej ścieżki kariery, zajęcia z zawodoznawstwa, warsztaty motywacyjne i aktywizujące do podjęcia pracy i zmiany swojej sytuacji, warsztaty z zakresu przedsiębiorczości).
- 6) Usługi aktywnej integracji o charakterze społecznym (m.in.: treningi kompetencji i umiejętności społecznych, poradnictwo, socjoterapia), których celem jest nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej dla dzieci poniżej 15 roku życia będących w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej.
- 7) Prowadzenie działań terapeutycznych dla dzieci w placówce opiekuńczo-wychowawczej.
- 8) Prowadzenie poradnictwa (m.in. psychologicznego, pedagogicznego, specjalistycznego) i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.
- 9) Finansowanie rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka usług specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej.
- 10) Zatrudnienie osoby do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
- 11) Zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą w ramach grup wsparcia - element projektu.
- 12) Organizowanie dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci pomocy wolontariuszy – element projektu.
- 13) Pomoc prawna dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą, m.in. w zakresie prawa rodzinnego – element projektu.
- 14) Usługi koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej – jako element projektu.

Wskazane w formach wsparcia działania określone jako „element projektu” nie mogą być realizowane samodzielnie. Muszą być one elementem szerszych działań projektowych, zawierających co najmniej jedno działanie główne (tj. to, które nie zawiera w nazwie określenia: „element projektu”).

Wsparcie pieczy zastępczej odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

UWAGA!

Wsparciem w systemie pieczy zastępczej obejmowane mogą być jedynie osoby przebywające w:

- a) rodzinnej pieczy zastępczej;**
- b) placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego do 8 osób³;**
- c) placówkach opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-interwencyjnego do 14 osób.**

5. Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest prowadzona jako placówka opiekuńczo-wychowawcza typu:

- a) socjalizacyjnego;
- b) interwencyjnego;
- c) specjalistyczno-terapeutycznego;
- d) rodzinnego.

6. Placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć zadania placówek wskazane w pkt. 5 a)-c).

7. Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- a) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- b) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- c) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- d) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- e) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- f) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- g) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

8. Pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie może stanowić wkład własny w projekcie.

³ W razie konieczności umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego rodzeństwa, za zgodą dyrektora tej placówki oraz po uzyskaniu zezwolenia wojewody, dopuszczalne jest umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci (maksymalnie 10).

IV. Mechanizm racjonalnych usprawnień

1. Mechanizm racjonalnych usprawnień to konieczne i odpowiednie zmiany oraz dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, rozpatrywane osobno dla każdego konkretnego przypadku, w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami.
2. W projektach ogólnodostępnych w celu zapewnienia możliwości pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami należy zastosować mechanizm racjonalnych usprawnień.
3. W projektach dedykowanych, w tym zorientowanych wyłącznie lub przede wszystkim na osoby z niepełnosprawnościami oraz projektach skierowanych do zamkniętej grupy uczestników, wydatki na sfinansowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień są wskazane we wniosku o dofinansowanie projektu.
4. Za osoby z niepełnosprawnościami należy uznać osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.
5. Każde racjonalne usprawnienie wynika z relacji przynajmniej trzech czynników: dysfunkcji związanej z danym uczestnikiem projektu, barier otoczenia oraz charakteru usługi realizowanej w ramach projektu.
6. W ramach przykładowego katalogu kosztów racjonalnych usprawnień jest możliwe sfinansowanie:
 - a) kosztów specjalistycznego transportu na miejsce realizacji wsparcia;
 - b) dostosowania architektonicznego budynków niedostępnych (np. zmiana miejsca realizacji projektu; budowa tymczasowych podjazdów; montaż platform, wind, podnośników; właściwe oznakowanie budynków poprzez wprowadzanie elementów kontrastowych i wypukłych celem właściwego oznakowania dla osób niewidomych i słabowidzących itp.);
 - c) dostosowania infrastruktury komputerowej (np. wynajęcie lub zakup i instalacja programów powiększających, mówiących, kamer do kontaktu z osobą posługującą się językiem migowym, drukarek materiałów w alfabecie Braille'a);
 - d) dostosowania akustycznego (wynajęcie lub zakup i montaż systemów wspomagających słyszenie, np. pętli indukcyjnych, systemów FM);
 - e) asystenta tłumaczącego na język łatwy;
 - f) asystenta osoby z niepełnosprawnością;

g) tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika;

h) przewodnika dla osoby mającej trudności w widzeniu;

i) alternatywnych form przygotowania materiałów projektowych (szkoleniowych, informacyjnych, np. wersje elektroniczne dokumentów, wersje w druku powiększonym, wersje pisane alfabetem Braille'a, wersje w języku łatwym, nagranie tłumaczenia na język migowy na nośniku elektronicznym, itp.);

j) zmiany procedur;

k) wydłużonego czasu wsparcia (wynikającego np. z konieczności wolniejszego tłumaczenia na język migowy, wolnego mówienia, odczytywania komunikatów z ust, stosowania języka łatwego itp.);

l) dostosowania posiłków, uwzględniania specyficznych potrzeb żywieniowych wynikających z niepełnosprawności.

7. Każdy wydatek poniesiony w celu ułatwienia dostępu i uczestnictwa w projekcie osób z niepełnosprawnościami jest kwalifikowalny, o ile nie stanowi wydatku niekwalifikowalnego na mocy przepisów unijnych oraz Wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020.

8. Łączny koszt racjonalnych usprawnień na jednego uczestnika w projekcie nie może przekroczyć 12 tys. PLN.

9. W projektach dedykowanych wyłącznie lub przede wszystkim osobom z niepełnosprawnościami, szczególnie z rozpoznanymi specjalnymi potrzebami uczestników, wydatki na sfinansowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień należy zaplanować na poziomie wniosku o dofinansowanie projektu. Wówczas limit 12 tys. PLN na uczestnika nie obowiązuje. Natomiast konieczne jest wskazanie we wniosku diagnozy potrzeb danej grupy oraz zaplanowanie działań i wskaźników adekwatnych do skali środków przeznaczonych na wsparcie bezpośrednio osoby/uczestnika, prowadzące do uzyskania przez nią korzyści. W przypadku projektów, w których założono X% udział osób z niepełnosprawnościami, ale nie jest możliwe precyzyjne wskazanie rodzajów niepełnosprawności i specjalnych potrzeb z nich wynikających, nie należy z góry zakładać określonych kosztów związanych z racjonalnymi usprawnieniami.

10. W ramach projektów ogólnodostępnych, w szczególności w przypadku braku możliwości świadczenia usługi spełniającej zasadę równości szans i niedyskryminacji dla osób z niepełnosprawnościami w celu zapewnienia możliwości pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami, również należy zastosować mechanizm racjonalnych usprawnień. Wnioskodawca w trakcie realizacji projektu ma możliwość finansowania nieprzewidzianych we wniosku kosztów związanych z koniecznością dostosowania projektu lub wykorzystywanej infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Oznacza to możliwość finansowania specyficznych usług dostosowawczych lub oddziaływania na szeroko pojętą infrastrukturę,

nieprzewidzianych z góry we wniosku o dofinansowanie projektu, lecz uruchamianych wraz z pojawieniem się w projekcie (w charakterze uczestnika lub personelu) osoby z niepełnosprawnością.

11. W ramach mechanizmu racjonalnych usprawnień mogą być realizowane wyłącznie takie usługi, które wykraczają poza katalog form wsparcia możliwych do realizacji dla danego typu projektu. Wsparcie w ramach mechanizmu racjonalnych usprawnień może zostać sfinansowane wyłącznie jako element kompleksowego wsparcia udzielanego w ramach projektu.

12. IOK zapewnia możliwość finansowania i kwalifikowania wydatków związanych z mechanizmem racjonalnych usprawnień poprzez elastyczność budżetu projektu, o której mowa w *Wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020*. Umożliwi to Beneficjentom dokonywanie przesunięć środków w ramach budżetu na ten cel, w momencie pojawienia się w projekcie specjalnych potrzeb osoby lub osób z niepełnosprawnościami. Elastyczność budżetu może być ograniczona innymi limitami obowiązującymi w projekcie (np. limitem cross-financingu i środków trwałych). W przypadku braku możliwości pokrycia wydatków związanych z zastosowaniem mechanizmu racjonalnych usprawnień poprzez elastyczność budżetu w projektach wybranych do dofinansowania, IOK umożliwi wnioskowanie Beneficjentowi o zwiększenie wartości dofinansowania projektu lub zmianę wniosku o dofinansowanie.

13. Środki na realizację mechanizmu racjonalnych usprawnień powinny stanowić dodatkowy element wsparcia niezbędnego dla zapewnienia osobie z niepełnosprawnością możliwości uczestnictwa w formach aktywizacji społecznej i/lub zawodowej zaplanowanych w projekcie.

14. Wydatki na wdrożenie mechanizmu racjonalnych usprawnień nie wlicza się do kosztu wsparcia na jednego uczestnika projektu.

15. Beneficjent powinien uzasadnić konieczność poniesienia kosztu racjonalnego usprawnienia z zastosowaniem najbardziej efektywnego dla danego przypadku sposobu (np. prymat wynajmu nad zakupem).

KATALOG STAWEK CEN TOWARÓW I USŁUG

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności (rozdz. 8.3, pkt. 9) z dnia 19 września 2016 r. Instytucja Pośrednicząca określiła ceny rynkowe w zakresie wydatków najczęściej mogących się pojawić w danej grupie planowanych do realizacji projektów, tzw. minimalny standard usług i katalog stawek (w tym wynagrodzeń) w ramach projektów konkursowych, finansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 w ramach Działania 9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług społecznych dla projektów realizowanych:

1. na rzecz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (typ B).

Źródłem pozyskania danych jest:

- 10 ofert internetowych lub pozyskanych dla konkretnie opisanego towaru/usługi.

Maksymalna dopuszczalna cena została wyliczona w sposób następujący: średnia cena rynkowa uzyskana z badania rynku (10 ofert), następnie kwota zaokrąglona w górę do pełnych złotych (przy kwotach od 1,00 zł do 99,00 zł), do pełnych dziesiątek złotych (przy kwotach od 100,00 zł do 999,00 zł) lub do pełnych setek złotych (przy kwotach od 1 000,00 zł). Wskazane maksymalne ceny są cenami brutto.

Tabela 1.

WYNAGRODZENIE PERSONELU MERYTORYCZNEGO		
Rodzaj wydatku	Jednostka	Maksymalna dopuszczalna stawka (całkowity koszt pracodawcy)
Asystent rodziny	etat/godzina	wysokość uzależniona od wysokości stawek faktycznie stosowanych w gminach poza projektami współfinansowanymi z funduszy strukturalnych i FS na analogicznych stanowiskach lub na stanowiskach wymagających analogicznych kwalifikacji
Psycholog/terapeuta/pedagog	etat/godzina	wysokość uzależniona od rodzaju świadczonej usługi, zakresu wsparcia, uwarunkowań i wysokości stawek faktycznie stosowanych w danej lokalnej społeczności
Mediator/konsultant rodzinny	etat/godzina	wysokość uzależniona od rodzaju świadczonej usługi, zakresu wsparcia, uwarunkowań i wysokości stawek faktycznie stosowanych w danej lokalnej

		społeczności
Pracownik socjalny	etat/godzina	wysokość uzależniona od wysokości stawek faktycznie stosowanych w gminach poza projektami współfinansowanymi z funduszy strukturalnych i FS na analogicznych stanowiskach lub na stanowiskach wymagających analogicznych kwalifikacji
Wychowawca	etat/godzina	wysokość uzależniona od rodzaju świadczonej usługi, zakresu wsparcia, uwarunkowań i wysokości stawek faktycznie stosowanych w danej lokalnej społeczności
Opiekun dziecięcy	etat/godzina	wysokość uzależniona od rodzaju świadczonej usługi, zakresu wsparcia, uwarunkowań i wysokości stawek faktycznie stosowanych w danej lokalnej społeczności
Poradnictwo specjalistyczne	etat/godzina	wysokość uzależniona od rodzaju świadczonej usługi, zakresu wsparcia, uwarunkowań i wysokości stawek faktycznie stosowanych w danej lokalnej społeczności
Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej	etat/godzina	wysokość uzależniona od wysokości stawek faktycznie stosowanych w powiatach poza projektami współfinansowanymi z funduszy strukturalnych i FS na analogicznych stanowiskach lub na stanowiskach wymagających analogicznych kwalifikacji

Kwoty zawierają koszty pracodawcy. W przypadku osób z niepełnosprawnościami – koszt godziny może być wyższy od standardowej ceny rynkowej.

W przypadku personelu merytorycznego istnieje możliwość wypłaty dodatku zgodnie z Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020.

Wynagrodzenia za pracę/stawka za godzinę pracy osób bezpośrednio świadczących usługi społeczne w projekcie nie mogą być niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę/minimalnej stawki godzinowej ustalonych na podstawie przepisów o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Zapis nie dotyczy osób świadczących usługi nieodpłatnie.

Tabela 2.

MECHANIZM RACJONALNYCH USPRAWNIENÍ		
Rodzaj wydatku	Jednostka	Maksymalna dopuszczalna stawka na osobę
Mechanizm racjonalnych usprawnień – projekty ogólnodostępne (mechanizm jest uruchamiany w trakcie realizacji projektu)	osoba	12 000,00 zł
Racjonalne usprawnienia w ramach uniwersalnego projektowania – projekty dedykowane	osoba	Zgodnie z rzeczywistymi potrzebami osób niepełnosprawnych zdiagnozowanymi na etapie przygotowania wniosku o dofinansowanie

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020 koszty racjonalnych usprawnień są przykładowym katalogiem kosztów możliwych do poniesienia w ramach projektu.

Tabela 3.

SPRZĘT KOMPUTEROWY I INNY		
Rodzaj wydatku	Jednostka	Maksymalny dopuszczalny koszt (w złotych brutto)
Komputer z oprogramowaniem	sztuka	3 800,00 zł
Laptop z oprogramowaniem	sztuka	3 800,00 zł
Projektor/rzutnik	sztuka	3 000,00 zł
Urządzenie wielofunkcyjne	sztuka	2 400,00 zł
Drukarka	sztuka	800,00 zł
Niszcarka	sztuka	1 300,00 zł
Flipchart	sztuka	310,00 zł
Tablica suchościeralna	sztuka	350,00 zł

Wydatki te co do zasady nie powinny być kwalifikowalne w ramach projektów, chyba, że jest to niezbędny sprzęt do realizacji konkretnego zakresu merytorycznego danego zadania. Niezbędność tych zakupów wynika np. ze specyfiki wsparcia oferowanego w projekcie, wielkości grupy docelowej, a konieczność zakupu tego sprzętu została uzasadniona we wniosku o dofinansowanie.

Wnioskodawca decydując się na realizację projektu powinien posiadać urządzenia techniczne umożliwiające przeprowadzenie zaplanowanych form wsparcia.

W wyjątkowych przypadkach, gdy Wnioskodawca nie posiada wystarczającego zaplecza technicznego i urządzenia te są niezbędne do prowadzenia zajęć, wydatek należy uznać za kwalifikowalny.

Koszt laptopa/komputera obejmuje zakup systemu operacyjnego, oprogramowania Microsoft Office i oprogramowania antywirusowego. Cena rynkowa powinna być uzależniona od rodzaju komputera/laptopa i jest niższa, jeśli finansowany jest mniejszy zakres (np. zakup komputera/laptopa z systemem operacyjnym i oprogramowaniem antywirusowym, ale bez oprogramowania Microsoft Office).

Wypożyczenie stanowiska pracy personelu projektu (z wyłączeniem personelu, który zgodnie z *Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020* ujęty jest w kosztach pośrednich) jest kwalifikowalne w przypadku spełnienia łącznie następujących warunków:

1. Personel projektu, dla którego przeznaczone jest wyposażenie stanowiska pracy zatrudniony jest na podstawie stosunku pracy w wymiarze co najmniej ½ etatu. W przypadku personelu projektu zaangażowanego na podstawie stosunku pracy w wymiarze poniżej ½ etatu lub na podstawie innych form zaangażowania, koszty związane z wyposażeniem stanowiska pracy personelu projektu są niekwalifikowane.
2. Wydatki na wyposażenie stanowiska pracy mogą być uznane za kwalifikowane pod warunkiem ich bezpośredniego wskazania we wniosku o dofinansowanie wraz z uzasadnieniem dla konieczności ich zakupu.

Tabela 4.

WYNAJĘCIE SAL		
Rodzaj wydatku	Jednostka	Maksymalna dopuszczalna stawka godzinowa
Sala na poradnictwo/terapię/itp....	dzień 8(h)	250,00 zł

Sala powinna spełniać odpowiednie warunki socjalne oraz bhp, w tym uwzględniać niwelowanie barier architektonicznych w związku z udziałem w projekcie osób z niepełnosprawnościami.

Tabela 5.

CATERING, NOCLEG, ZWROT KOSZTÓW DOJAZDU		
Rodzaj wydatku	jednostka	Maksymalna dopuszczalna stawka na osobę
Catering - przerwa kawowa	zestaw	16,00 zł
Catering – lunch/obiad	zestaw	24,00 zł
Nocleg w kraju	pokój 2-osobowy	180,00 zł

Zwrot kosztów dojazdu	ilość przejazdów	Równowartość kosztu najtańszego środka transportu publicznego na danej trasie (cena uzależniona od cenników operatorów komunikacji publicznej)
-----------------------	------------------	--

Catering – przerwa kawowa – wydatek nie powinien być kwalifikowany, jeżeli forma wsparcia w ramach której ma być świadczona przerwa kawowa dla tej samej grupy osób w danym dniu trwa krócej niż 4 godziny lekcyjne. Zakres: standardowa przerwa kawowa (kawa, herbata, woda, ciastka, soki). Cena rynkowa powinna być uzależniona od rodzaju oferowanej usługi i jest niższa, jeśli finansowany jest mniejszy zakres usługi (np. kawa, herbata, woda, mleko, cukier cytryna bez drobnych lub słodkich przekąsek).

Catering – lunch/obiad – możliwość kwalifikowania wydatku powinna zostać ograniczona do projektów, w których wsparcie dla tej samej grupy osób w danym dniu trwa nie krócej niż 6 godzin lekcyjnych. Zakres: obejmuje dwa dania (zupa i drugie danie), przy czym istnieje możliwość szerszego zakresu usługi, o ile mieści się w określonej cenie rynkowej. Cena zestawu może ulec podwyższeniu w przypadku konieczności zakupu napoju (np. kompot, jeśli nie jest składową zestawu obiadowego). Cena rynkowa powinna być uzależniona od rodzaju oferowanej usługi i jest niższa, jeśli finansowany jest mniejszy zakres usługi (np. obiad składający się tylko z drugiego dania).

Nocleg w kraju – obejmuje nocleg w miejscu noclegowym o standardzie maksymalnie hotelu 3* wraz ze śniadaniem, przy czym istnieje możliwość szerszego zakresu usługi, o ile mieści się w określonej cenie rynkowej i jest to uzasadnione celami projektu. Obejmuje nocleg, co do zasady w pokojach 2-osobowych (nocleg w pokojach 1-osobowych jest kwalifikowalny tylko w uzasadnionych przypadkach). Usługa powinna być zamawiana co do zasady w przypadku szkoleń, warsztatów oraz innych form wsparcia trwających co najmniej dwa dni. Jednocześnie możliwość zagwarantowania noclegu należy ograniczyć dla uczestników, którzy posiadają miejsce zamieszkania w miejscowości innej niż miejscowość, w której odbywa się realizacja wsparcia. W przypadku szkoleń, warsztatów, seminariów, istnieje możliwość poniesienia w projekcie ww. kosztu w sytuacji, gdy miejsce prowadzenia szkolenia, warsztatów oraz innych form wsparcia jest znacznie oddalone od miejsca zamieszkania osoby w nim uczestniczącej. Cena noclegu może zależeć również od dnia zameldowania, obowiązujących promocji itp.

PODSTAWY PRAWNE I DOKUMENTY PROGRAMOWE

Minimalny standard usług i katalog stawek nie jest katalogiem zamkniętym i wszelkie koszty usług/towarów, które nie zostały w nim ujęte powinny być zgodne z cenami rynkowymi oraz spełniać zasady kwalifikowalności.

Fakt wskazania danej stawki we wniosku o dofinansowanie nie może być podstawą beneficjenta do "uzasadnienia" wydatku uznanego za niekwalifikowalny na etapie zatwierdzania wniosku o płatność i/lub kontroli (jeśli oczywiście wystąpią podstawy do uznania wydatków za niekwalifikowalne).

Beneficjent jest zobowiązany do realizowania projektu zgodnie z wnioskiem o dofinansowanie projektu oraz do przestrzegania wszelkich postanowień umowy o dofinansowanie projektu w ramach RPO WD zawartej pomiędzy nim a instytucją pośredniczącą RPO WD.

W związku z udzielaniem pomocy publicznej beneficjent jest zobowiązany do monitorowania beneficjentów pomocy w zakresie przestrzegania zasad pomocy publicznej, w tym pomocy de minimis i informowania o wszelkich nieprawidłowościach IOK. Sposób monitorowania beneficjentów pomocy beneficjent przedstawia we wniosku o dofinansowanie projektu.

Realizacja wsparcia w ramach RPO WD 2014-2020 Działania 9.2 B w kwestiach nieuregulowanych w przedmiotowym dokumencie powinna być zgodna z przepisami prawa krajowego i wspólnotowego oraz dokumentami programowymi na lata 2014-2020.

Realizacja wsparcia powinna uwzględniać między innymi następujące regulacje prawne i dokumenty programowe, w tym wytyczne:

1. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (DZ. URZ. C 326 Z 26.10.2012);
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 320, z późn.zm.);

3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 470, z późn. zm.);
4. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do *pomocy de minimis* (Dz. Urz. UE L 352 z 24.12.2013);
5. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 26.06.2014);
6. Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz. U. z 2016 r. poz. 217, z późn. zm.);
7. Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t. j. Dz. U. 2016 r. poz. 487, z późn. zm.);
8. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 573 z późn. zm.);
9. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64, z późn. zm.);
10. Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2008 z późn. zm.);
11. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1390);
12. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 224, z późn. zm.);
13. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2046, z późn. zm.);
14. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 645, z późn. zm.);
15. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2164, z późn. zm.);
16. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.);
17. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 710, z późn. zm.);
18. Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 168 z późn. zm.);
19. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1047, z późn. zm.);
20. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1808, z późn. zm.);
21. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 23, z późn. zm.);

22. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. 2016, poz. 1666, z późn. zm.);
23. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t. j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1449);
24. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1764);
25. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 922);
26. Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 963 z późn. zm.);
27. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 2032 z późn. zm.);
28. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r. poz. 1654);
29. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.);
30. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (t.j. Dz. U. 2016 r. poz. 157);
31. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 546, z późn. zm.);
32. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 575 z późn. zm.);
33. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1518, z późn. zm.);
34. Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. poz. 1860);
35. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.);
36. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.);
37. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (t.j. Dz. U. 2016 r., poz. 1638, z późn. zm.);
38. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1828);
39. Ustawa z dnia 9 lipca 2003 r. o zatrudnianiu pracowników tymczasowych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 360);
40. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2147, z późn. zm.);
41. Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1219);
42. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2012 r. w sprawie płatności w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz przekazywania informacji dotyczących tych płatności (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 75);

43. Rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 29 stycznia 2016 r. w sprawie warunków obniżania wartości korekt finansowych oraz wydatków poniesionych nieprawidłowo związanych z udzielaniem zamówień (Dz.U. poz. 200);
44. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego;
45. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej;
46. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej;
47. Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 z dnia 24 października 2016 r.;
48. Wytyczne w zakresie warunków gromadzenia i przekazywania danych w postaci elektronicznej na lata 2014-2020 z dnia 3 marca 2015 r.;
49. Wytyczne w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020 z dnia 31 marca 2015 r.;
50. Wytyczne w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020 z dnia 19 września 2016 r.;
51. Wytyczne w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014 -2020 z dnia 22 kwietnia 2015 r.;
52. Wytyczne w zakresie informacji i promocji programów operacyjnych polityki spójności na lata 2014-2020 z dnia 3 listopada 2016 r.;
53. Wytyczne w zakresie sprawozdawczości na lata 2014-2020 z dnia 8 maja 2015 r.;
54. Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020 z dnia 8 maja 2015 r.
55. Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 przyjęty przez Komisję Europejską 18 grudnia 2014 r., z późn. zm.;
56. Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 z dnia 27 lutego 2017 r.

